

Z Martinom Krpanom smo vzljubili književnost

Falling in Love with Literature through *Martin Krpan*

Patricija Bračič

Izvleček

Učitelji in knjižničarji v Centru za sluh in govor Maribor (v nadaljevanju CSGM) se nenehno trudimo in iščemo načine, da bi branje približali učencem. To nam predstavlja velik izziv, saj naši učenci večinoma ne berejo radi, bodisi zaradi svojih primanjkljajev, motenj, ovir ali zaradi nizke motivacije za šolsko delo. Učitelji ves čas prilagajmo delo, pristope, oblike in metode dela glede na posameznika. Eden izmed načinov, kako pri učencih spodbuditi interes za branje, je ta, da za pouk književnosti in jezika prirejamo besedila v lahko branje. To pomeni, da jih oblikovno in jezikovno poenostavimo po določenih pravilih. Besedila, prirejena v lahko branje, so eden izmed motivacijskih dejavnikov za spodbujanje branja pri naših učencih. Z učenci smo pri pouku književnosti v celoti prebrali pripovedko *Martin Krpan z Vrha* v lahkem branju. Učenci so prebrano razumeli in zgodba jih je navdušila. V prispevku so opisane značilnosti lahkega branja, branje prirejenega besedila *Martin Krpan z Vrha* in odzivi učencev na prebrano besedilo. Odzivi učencev in naše izkušnje kažejo, da so besedila, prirejena v lahko branje, za učence, ki obiskujejo CSGM, nujno potrebna za doseg učnih ciljev, razvijanje interesa za branje in branja z razumevanjem.

Ključne besede: lahko branje, priredba besedila, *Martin Krpan z Vrha*, posebne potrebe, spodbujanje branja

UDK 028.5:376

Abstract

We, teachers and librarians at the Centre for Hearing and Speech Maribor (Center za sluh in govor Maribor – CSGM), are constantly trying to find ways to get pupils to enjoy reading. This is a major challenge for us, as most of our pupils do not like reading, either because of their deficits, disorders, barriers or low motivation for doing schoolwork. As teachers we are constantly adapting our teaching approaches, forms and methods to the individual. One way to promote an interest in reading among pupils is to adapt the texts used in literature and language lessons for easy reading. This means that we simplify the form and language of the text according to the specified rules. Texts adapted for easy reading are a motivational factor for promoting reading among pupils. In literature class, we read the entire tale *Martin Krpan z Vrha* as easy reading. The pupils understood the story and were impressed by it. The article describes the characteristics of easy reading, the reading of the adapted tale *Martin Krpan z Vrha*, and the pupils' reactions to the reading. The pupils' reactions and our experiences show that the pupils visiting the CSGM need texts adapted for easy reading in order to achieve the learning objectives and develop an interest in reading and reading comprehension.

Keywords: easy reading, text adaptation, *Martin Krpan z Vrha*, special needs, reading promotion

Uvod

Učenci, ki obiskujejo Center za sluh in govor Maribor (v nadaljevanju CSGM), zaradi svojih motenj, primanjkljajev, ovir – predvsem zaradi težav z branjem – v večini ne berejo radi. Knjige, ki jih lažje preberejo, to so predvsem slikanice z malo besedila, pogosto niso primerne njihovi starosti oziroma vsebina zanje ni zanimiva. Namen članka je predstaviti način, kako učence z govorno-jezikovnimi motnjami (v nadaljevanju GJM) motivirati za branje, pri njih razvijati branje z razumevanjem in jim branje olajšati. Pri sporazumevanju z našimi učenci je pomembno, da učitelji uporabljamo čim krajše, jasne, nazorne povedi, saj se učenec v nasprotnem primeru izgubi in ne razume povedanega. Pri tem je pomembna še vizualna podpora (sličice). To velja tudi za pisana besedila, tako umetnostna kot neumetnostna.

Lahko branje in učenci Centra za sluh in govor Maribor

Delo z učenci s posebnimi potrebami je izziv. Ti učenci potrebujejo podporo, da lahko razvijejo svoj potencial. Zagotavljanje pomoči jim omogoča, da se lahko uspešno vključijo v svet, v okolje, v katerem živijo, in se optimalno razvijejo. Center za sluh in govor Maribor obiskujejo učenci z govorno-jezikovnimi motnjami (GJM), z motnjo avtističnega spektra, gluhi in naglušni otroci. Nekateri od njih imajo tudi pridružene motnje, ovire, primanjkljaje. Naši učenci se razlikujejo od svojih vrstnikov na nekaterih področjih, kot so pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija (izgovarjava) ter tekočnost govora. V nekaterih primerih so pri njih opazne težave na področju zaznavanja, motoričnih spretnosti, razvoja govora, razumevanja navodil, izražanja želja in potreb, spomina, pozornosti, koncentracije, pa tudi čustvenih izzivov ter socializacije. Posledično se mnogi od njih morda ne počutijo motivirani za branje, saj se ob soočenju z večjo količino informacij v besedilu morda počutijo zmedene in se ne znajdejo. Prav tako se pogosto težko spopadajo z razumevanjem besedil, ki so preveč zapletena ali nepregledna. Mnogi imajo težave zaradi premajhnih črk, neprimerne pisave in predolgih povedi. Pri tem lahko učitelj pomaga tako, da učencem zagotovi besedilo, ki je prilagojeno njihovim individualnim potrebam, da bi jim olajšal branje in spodbudil razumevanje ter uživanje v besedilih.

Pri učencih, ki obiskujejo CSGM, je učenje sporazumevanja oteženo, zato je pri sporazumevanju priporočljivo upoštevati spoznavne in jezikovne zmožnosti sogovorca. Pri tem so pomembna sporazumevalna načela: izbiramo primerne in resnične vsebine (načelo primernosti in kakovosti), jih prilagajamo naslovniku (načelo sodelovanja), smo kratki in jedrnat (načelo načina), pazimo na količino informacij (načelo količine) (Petrič, 2017).

Ta načela vsebuje tudi lahko branje (primernost in prilagajanje – usmerjenost k določeni ciljni skupini ljudi in izbira primerne teme besedila; kratkost – kratke povedi, enostavne ali preproste večstavne povedi; količina – privlačna razporeditev besedila, slike itd.), ki ga naši učenci potrebujejo za premagovanje svojih motenj, ovir, primanjkljajev.

»Lahko branje je proces in metoda komunikacije, ki naj bi pospeševala razvoj pismenosti ter socialno in psihološko vključevanje oseb s težavo branja in pisanja v okolje. Komunikacija je prirejena tako, da se določeno vsebino sporoča na berljiv in razumljiv način.« (Haramija in Knapp, 2019, 52) Z lahkim branjem vsebine prilagajamo oziroma približamo naslovnikom, ki zaradi svojih primanjkljajev, ovir in motenj ne zmorejo razumeti izvirnih besedil oziroma besedil, ki niso tvorjena po načelih in smernicah lahkega branja. Besedila, prirejena v lahko branje, so ciljno naravnana v sporočanje informacij osebam, ki so »prikrajšane na področju bralne pismenosti, na njim berljiv, čitljiv in razumljiv način« (Haramija in Knapp, 2019, 52). Lahko branje ne zajema le prirejenih besedil, temveč tudi avtorska besedila in zapise, ki so lažje berljivi in v razumljivi obliki, mednje spadajo simboli, ilustracije ter avdio- in videozapisi. Poznamo več vrst gradiva za lahko branje – »prilagoditve glede na vrsto posebne potrebe, glede na medij, glede na tip besedila« (Haramija in Knapp, 2019, 53). Besedila so lahko le grafično prilagojena (vsak stavek povedi je zapisan v novi vrstici, nebleščeč papir, velikost pisave, tip pisave), lahko pa tem prilagoditvam dodamo še besedoslovne, oblikoslovne, skladenjske in oblikovne (Haramija in Knapp, 2019).

Večina učencev CSGM lažje razume govorjeno besedilo od zapisanega. Ob interpretativnem branju in sprotnem podajanju po navadi brez težav sledijo pripovedi in ohranjajo pozornost, predvsem kadar jih vsebina zanima. Težave se pogosto pojavijo pri samostojnem branju, zlasti pri branju umetnostnih

Pri učencih, ki obiskujejo CSGM, je učenje sporazumevanja oteženo, zato je pri sporazumevanju priporočljivo upoštevati spoznavne in jezikovne zmožnosti sogovorca.

besedil. To vključuje težave pri razumevanju besed, omejeno besedišče, težave pri razumevanju prenese-nega pomena, jezikovnih figur ter obvladovanju arhaičnega jezika in slenga. Priporočljivo je izbirati besedila, ki vključujejo konkretno dogajanje, jasne življenjske situacije in oprijemljive literarne like. Kljub temu pa učenci ob prvem branju besedila po navadi dobijo le površno predstavo o literarnih likih in dogajanju (Vizjak Puškar, 2017). Zgoraj naštetе težave nakazujejo na potrebo po ustreznih prilagoditvah in podpori za učence. Z ustreznimi prilagoditvami bi lahko ti učenci izboljšali bralne spretnosti in učne dosežke.

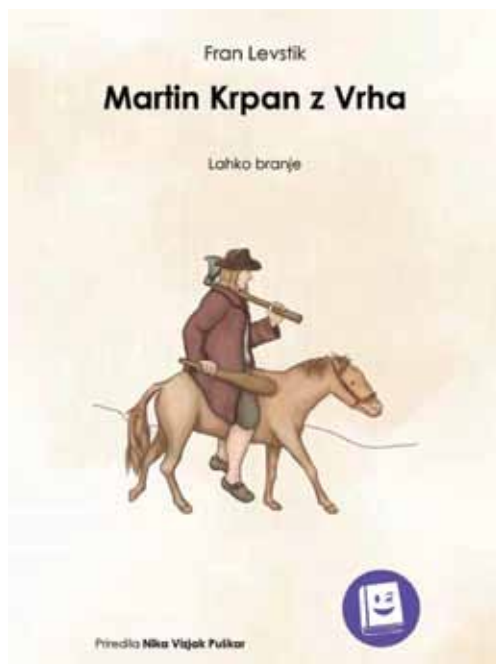
Martin Krpan z Vrha v lahkem branju

Umetna pripovedka Frana Levstika *Martin Krpan z Vrha* je po učnem načrtu za slovenščino (2018) v 7. razredu osnovne šole opredeljena kot obvezno za branje v celoti. Pripovedka je nastala v 19. stoletju, zato je za naše učence (sodobne mlade bralce) jezikovno zelo kompleksna – arhaične besede in skladnja, satirični elementi, ki jih je treba razumeti v duhu časa (Vizjak Puškar, 2023).

Učiteljica slovenščine na CSGM, Nika Vizjak Puškar, je kanonsko besedilo *Martin Krpan z Vrha* priredila v lahko branje. Po testnih branjih učencev CSGM je priredbo izdala v knjižni obliki v založbi Centra za sluh in govor Maribor (2023). Pripovedka je prirejena za učence tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja (VIO), vključene v prilagojeni izobraževalni program devetletne osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za otroke z govorno-jezikovnimi motnjami na Centru za sluh in govor Maribor. Besedilo je uvrščeno pod četrto stopnjo lahkega branja (simbol štirih rdečih knjig na hrbtu knjige), obsega 60 strani in je opremljeno z ilustracijami Maje Gabrovec.

Preden smo se lotili branja *Martina Krpan z Vrha* v lahkem branju, so se učenci spoznali z izvirno pripovedko. Ko sem jim prebrala začetni odlomek, so mi s težavo sledili. Njihovo razumevanje izvirnega odlomka je bilo izjemno pomanjkljivo, večina je popolnoma napačno razumela besedilo. Ko so se sami spoznali z izvirnikom (vsak je prebral nekaj vrstic besedila), jim je to povzročilo stres, bili so slabe volje, besedilo jim ni bilo všeč.

Nato so se spoznali še s knjigo *Martin Krpan z Vrha*, prirejeno v lahko branje. Priredbo smo pri urah književnosti z učenci v celoti prebrali. Besedilo so brali samostojno. Da so prebrali vseh 60 strani, so v povprečju potrebovali eno šolsko uro, le redki so čas za branje podaljšali. Sprva so učenci izkazali nezadovoljstvo, saj so takoj pogledali, koliko strani ima. Vendar pa so hitro ugotovili, da je besedilo razumljivo, da se hitro bere in je zanimivo.

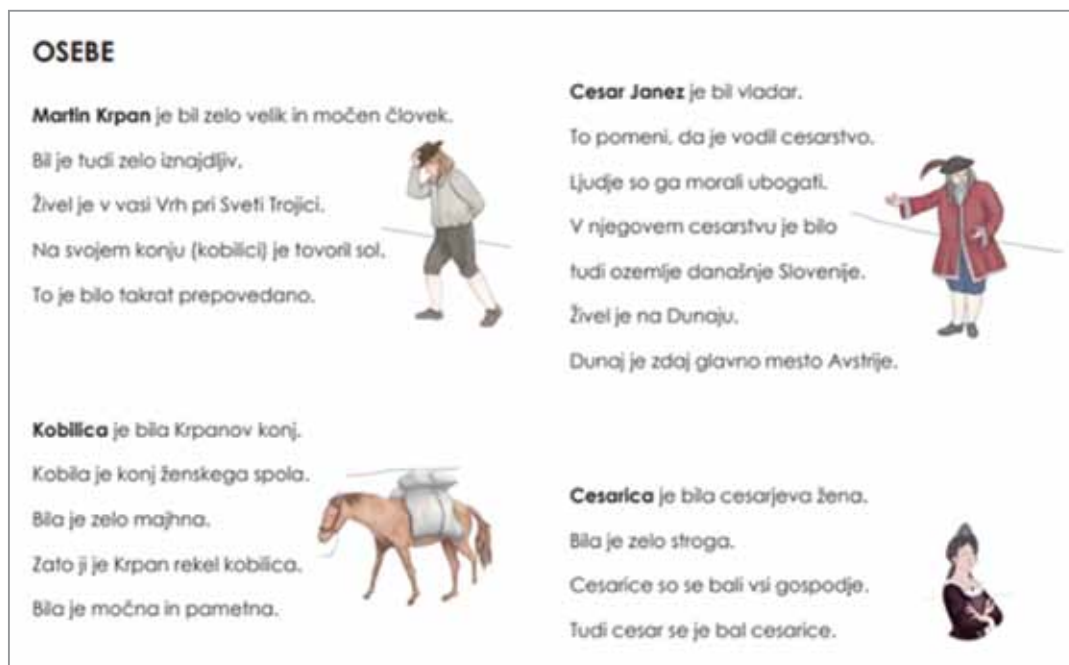

Slika 1: Platnica knjige *Martin Krpan z Vrha*: lahko branje

Vir: Center za sluh in govor, b. d.

Na začetku knjige so predstavljeni literarni liki, ki se pojavljajo v besedilu, dodane so njihove ilustracije, ki so delo Maje Gabrovec. To je bilo našim učencem med branjem v veliko pomoč, saj so ilustracije in osebe v besedilu hitreje povezali. Besedilo je razdeljeno na krajše enote. Na koncu knjige je tudi slovarček s težjimi besedami. Ker so učenci celotno besedilo zelo dobro razumeli, slovarčka pri branju niso potrebovali.

Med branjem je bila motivacija učencev zelo visoka, saj je bila v razredu tišina, nihče ni tožil, da ne bi bral. Učenci so uživali v branju, niso bili negotovi (med branjem niso pogledovali okrog in motili sošolcev), nekateri so se ob branju celo smejali. Ni jim bilo treba brati za mizo, lahko so si sami izbrali kotiček, kjer so se počutili prijetno. Ko so prebrali celotno besedilo, so bili zelo zadovoljni. Ponosni so bili, da so prebrali celo knjigo in jo tudi razumeli. Všeč jim je bilo, da je bilo besedilo primerno njihovi starosti. Eden od njih je celotno besedilo prebral trikrat in povedal, da je priredba besedila v lahko branje *Martin Krpan z Vrha* njegova najljubša knjiga.

Slika 2: Predstavitev literarnih likov
 Vir: Center za sluh in govor, b. d.

Po branju smo se z učenci pogovorili o prebranem. Večina jih je pokazala zelo visoko razumevanje prebranega besedila, skorajda popolno. Z lahkoto so opisali, kaj je Martin Krpan počel, kako je izbral konja na Dunaju, kako je razjezil cesarico, kaj je želel za nagrado. Prav tako so uspešno opisali najbolj smešen dogodek v besedilu, znali so razporediti dogodke po kronološkem zaporedju ter našteali vsaj tri literarne like. Na koncu so delili še svoje občutke in vtise ob branju prirejene različice *Martina Krpana z Vrha*. Večini je bilo besedilo všeč, branje jim je bilo prijetno. Nekateri so kasneje obiskali šolsko knjižnico in si prirejeno različico *Martina Krpana z Vrha* izposodili ter prebrali še doma (nekaterim je bilo besedilo tako zanimivo, nekateri so želeli staršem pokazati, da zmorejo prebrati knjigo s šestdesetimi stranmi).

Ugotovitve

Na Centru za sluh in govor Maribor se zavedamo, da branje dobro vpliva na otrokov celostni razvoj, spodbuja njegovo jezikovno zmožnost, širi besedišče, razvija domišljijo. Prav tako mu pomaga, da spoznava sebe, druge in svet okrog sebe. Branje je za osebe, ki nimamo govorno-jezikovnih in drugih motenj, ki jih imajo učenci CSGM, avtomatiziran proces, ki ga velikokrat jemljemo za samoumevnega. Našim učencem pa že samo branje velikokrat predstavlja težavo, kaj šele branje z razumevanjem. Pogosto se branju izogibajo, se ga bojijo ali čutijo odpor, saj so besedila zanje prezahtevna. Posledično učenec, ki v branju ne uživa in ob branju ne doživlja pozitivnih čustev, ne razvija interesa za branje. Ravno zato moramo pri teh učencih še posebej upoštevati njihovo kompetentnost za branje (besedišče, znanje slovnice,

Slika 3: Učenci berejo priredbo.
 Foto: Patricija Bračič, 2023

Trdimo lahko, da učenci z branjem besedil v lahkem branju gradijo samozavest, saj ob tem, ko jim uspe prebrati besedilo do konca in ga tudi razumeti, čutijo ponos in zadovoljstvo.

vsebinska zahtevnost besedila) in jim zagotoviti, da berejo knjige in besedila, ki so zanje primerna. Glede na izkušnje lahko trdim, da so zanje primerna besedila, ki so prirejena v lahko branje. Ta besedila so odličen način za spodbujanje interesa za branje učencev z motnjami na področju jezika, saj so razumljivejša in manj zahtevna za branje. Hkrati ugotavljamo, da s pomočjo besedil v lahkem branju lažje dosegamo cilje učnega načrta in učencem privzgapamo veselje do branja (seveda ob branju priredbe ne smemo pozabiti učencev seznaniti z izvirnikom). Naši učenci, ki so prebrali celotno besedilo *Martin Krpan z Vrha* v lahkem branju, so bili motivirani za branje, ko so ugotovili, da so besedilo sposobni prebrati in tudi razumeti. To literarno delo so si zapomnili in ga skozi šolsko leto večkrat omenili. Književnost, ki je prej predstavljala veliko težavo, je postala priljubljen del pouka slovenščine na naši šoli.

Trdimo lahko, da učenci z branjem besedil v lahkem branju gradijo samozavest, saj ob tem, ko jim uspe prebrati besedilo do konca in ga tudi razumeti, čutijo ponos in zadovoljstvo. Zaradi preprostejšega besedišča in krajših stavkov besedila v lahkem branju učencem omogočajo, da razvijejo svojo bralno hitrost in spretnosti, gradijo bralne veščine, povečujejo bralno samozavest in spodbujajo bralno motivacijo.

Priredba *Martina Krpana z Vrha* je izšla v založbi Centra za sluh in govor Maribor kot prva knjiga v zbirki *Branje je lahko za vse*. Najprej bodo izšle priredbe proznih besedil, ki so po učnem načrtu za slovenščino (2018) v tretjem VIO obvezna za branje. Upamo, da bo naslednja priredba izšla že v prihodnjem letu.

Sklep

Besedila, prirejena v lahko branje, so učencem s posebnimi potrebami razumljivejša, raje jih berejo in lažje se prebijejo skozi njih. Priredbo *Martina Krpana z Vrha* so učenci CSGM v večini prebrali v eni šolski uri, saj je besedilo napisano tako, da so ga brez težav razumeli, besede se jim med branjem niso zatikale, pri branju niso potrebovali sprotne razlage besed, knjiga jih je pritegnila in po branju so zgodbo znali zelo dobro in podrobno obnoviti. Nekatere je celo tako pritegnila, da so knjigo prebrali večkrat. Veseli in ponosni so bili, da so zmogli sami prebrati knjigo, ki ni otroška slikanica. Prav tako se jim je lik *Martina Krpana* zelo dobro vtisnil v spomin. V knjižnici imamo še nekaj drugih knjig v lahkem branju, ki so med učenci vzbudile zanimanje in si jih zdaj pogosteje izposojajo.

Viri in literatura

Center za sluh in govor. (b. d.). <https://www.csgrm.si/martin-krpan-z-vrha/>

Haramija, D., Knapp, T. (2019). *Lahko branje za strokovnjake*. Zavod Risa.

Levstik, F. (2023). *Martin Krpan z Vrha: lahko branje*. Priredila N. Vizjak Puškar. Center za sluh in govor Maribor.

Petrič, K. (2017). *Vloga vzgojitelja v razvoju govora otrok z govorno-jezikovnimi motnjami*. [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. http://pefprints.pef.uni-lj.si/4427/1/Katarina_Petri%C4%8D.pdf

Vizjak Puškar, N. (2017). Priredbe in skrajšave literarnih besedil, primerne za otroke z govorno-jezikovnimi motnjami. *Jezik in slovstvo*, 62(4), 3–16.

Vizjak Puškar, N. (2023). Priredbe literarnih besedil v lahko branje. V S. Rumež (ur.), *Zbornik referatov Slavnostne akademije ob 60-letnici Centra za sluh in govor Maribor*. (str. 126–131). Center za sluh in govor Maribor.

Vizjak Puškar, N. (2023). Proces prirejanja Levstikovega *Martina Krpana z Vrha* v lahko branje. V J. Jožef Beg, M. Hočevar, N. Kočnik (ur.) *Naslavljanje raznolikosti v jeziku in književnosti*. (str. 297–303). Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.

Patricija Bračič, mag. prof. slov. jez. in knjiž. in inkl. ped., zaposlena na Centru za sluh in govor Maribor
Naslov: Center za sluh in govor Maribor, Vinarska ulica 6, 2000 Maribor
E-naslov: patricija.bracic@csgrm.si